

5.

KJÖRORÐ HINS ÍSLENSKA LÝÐS ER:
MANNHELGI.

veldis

Íslendingar, sér erum komnir heim. Vér erum fíjálts þjóð.

Þegar vér lítum yfir farinn veg, minnumst vér með virðingu og þakklæti afreka einstakra manna og langrar og þalgóðrar baráttu þjóðarinnar allrar.

Erfiði og hugraunir aldalangrar frelsisbaráttu, strit og þrekraunir hins nýja landnáms til sjávar og sveita, hverfa í dag sem dökk fyrir sólu í fögnuði yfir sigrinum, sem nú renna sem stoðir undar höll frelsis og fullveldis.

Vér erum og í dag glaðir og þakklátir fyrir það, hversu giftusamlega hefir úr ráðist hin síðustu árin. Eftir langa baráttu tókst Íslendingum loks fyrir aldarfjórðungi að tryggja sér rétt til fullra yfirráða allra málefna sinna á þessu ári. Þann rétt hafa Íslendingar frá öndverðu verið staðráðnir í að notfæra sér. En þegar óskastundin nálgaðist, reið hin ógulega holskefla yfir. Á þeirri stundu vissi enginn örlög nokkurrar þjóðar. Engu síður en aðrir máttum vér Íslendingar óttast, að

blóðbað heimstyrjandarinnar myndi flæða yfir heitustu vonir vorar og helgustu hugsjónir. En fram að þessu hefir allt snúizt oss í hag, svo að vart hefir nokkru sinni fyrr verið bjartara yfir framtíð þessa lands en einmitt í dag, ef sjálfskaparvítin verða oss eigi að grandí.

Meðan barizt er um örlög heimsins, höfum vér notið frelsis til þess að setja oss lög að eigin vild, og þannig getað hagnýtt oss þann rétt, er vér höfum tryggt oss til fullra umráða yfir öllum málefnum vorum, og endurreiðt hið íslenzka lýðveldi. Og loks hefir svo hvert ríkið eftir annað og meðal þeirra voldugustu stórveldi heimsins hraðað sér að veita oss þá viðurkenningu, sem oss er svo dýrmæt.

61

Gleði vor er því einlæg og djúp og þakklæti vort á sér engin takmörk.

Í gær komu saman á Þingvöllum meira en tveir tugir þúsunda Íslendinga. Lengi höfum vér óskað þess innilega að mega einmitt á þessari stundu hugfangnir horfa á fegurð fjallasala, heiðbláma jöklanna, djúpbláma vatnsins, margbreytni hinnar storknuðu hraunöldu og gróður vorsins, baða sig í geislum sumarsólar. En nú var súld og regn. Þau vonbrigði lét þó enginn á sig fá, því að nú voru miklir viðburðir í vændum.

Í hugum vorum vakti minningin um stærstu og merkustu atburði í lífi þjóðarinnar. - Á þessum fornhelga stað var íslenzkt ríki stofnsett og hingað hafði þjóðin leitað á örlagastundum sfi sinnar. Og enn átti að skrifa merkan, ef til vill merkasta kapítulann, sem skráður hefir verið á bókfell íslenzkrar sögu.

Við Snorraþúð sat Alþingi Íslendinga, en á Lögbergi beið um fimmtungur þjóðarinnar. Nú logaði við himinn sá eldur, sem brennur í hverju íslenzku hjarta og mun aldrei slokkna, meðan Íslendingar unna frelsinu og sínu sviptigna föðurlandi.

Aðeins örstutt stund skildi oss frá fyrirheitna landinu. - Óþreyjan óx með hverri mínútnni. Loks reis forseti sameinaðs Alþingis úr sæti sínu. Með einni setningu, mælti í umboði Alþingis samkvæmt ósk og vilja þjóðarinnar, réttist aldalangur draumur hennar.

Hið íslenzka lýðveldi var endurreist.

Í heilögum gögnum titraði hvert íslenzkt hjarta, og margar haitar óskir og bænir fylgdu hinu unga lýðveldi inn á framtíðarbrautina.

Í dag stöndum vér í Ingólfsbæ, miðstöð íslenzkrar menningar og athafnalífs.

Nú fremur en nokkru sinni fyrr ber oss að sannprófa sjálfa oss, og gera oss ljóst, hvað bíður vor, og hvers vér erum megnugir.

Skömmu fyrir síðustu aldamót kvað sá skálda vorra, sem mesta hafði karlmannslund, stærstar og sannastar draumsýnir:

"Land mitt. Þú ert sem órættur draumur, óráðin gáta, fyrirheit".

- Órættur draumur. - Óráðin gáta. - Fyrirheit. Allt má þetta að vísu til sanns vegar færa enn þann dag í dag.

En þó hafa Íslendingar frá því að þessi orð voru töluð valið sér fangbrögð við stærri og flóknari viðfangsefni en forfeðurnir kynntust. Oss hefir farist það vel úr hendi. Án þeirra fjármuna, er þannig hefir verið aflað, myndum vér eigi geta haldið uppi sjálfstæðu menningar- ríki.

Hér í Ingólfsbæ mæta auganu mikil hafnarmannvirki, mílur gatna og margar ekrur vandaðra nýttízkuhúsa. Afl fossins færir birtu inná hvert heimili, en eimur úr iðrum jarðar ylinn. Á fáum áratugum hefir litlu þorpi verið breytt í nýttízkuborg.

Allt vitnar um þá baráttu fyrir daglegu brauði, sem hér hefir verið háð, og minnir á skyldurnar, sem framundan eru.

Oss er vel ljóst, að aldrei hefir meiri vandi beðið vor né jafn mikið verið í húfi. - En vér kvíðum þó engu. Vér vitum vel, að saga vor er ekki fyrst og fremst sigrar, heldur barátta og þrautir. Með festu og alvöru viljum vér enn takast á hendur ábyrgðina og þar með erfiðis, sem fram undan er. - Vér minnumst þess, að með hverjum nýjum sigri í sjálfstæðisbaráttunni hefuir þjóðinni vaxið þrek og djörfung og tæystum því, að sú muni reuin en verða. Og vér vonum að bera gæfu til að eyða misklíðinni og skipa oss sem allra flestir í lífvarðarsveit hins unga íslenska lýðveldis.

Dá mun blessun fylgja oss í starfinu.

Íslendingar óska þess að mega liggja í friði við aðra. Bestu skiptir þó að vér séum eigi sjálfum oss sundur- bykkir. Vér vonum, að þótt vér séum fáir og lítils

megnugir, megi oss takast að skapa réttan skilning á högum vorum og samúð með baráttu vorri og hugsjónum. -
 Þá mun oss auðnast að tryggja oss þann sess í heimi framtíðarinnar, sem vér þörfnumst og teljum oss hæfa til að skipa.

Kjörorð hins íslenska lýðveldis er: Mannhelgi. Hugsjón þess, að hér búi um alla framtíð frjáls og öllum óháð menningarþjóð, aðdlega og efnalega frjálsir og hamongjúsamir menn.

Þeirri hugsjón viljum vér allir þjóna.

Drottinn, lát strauma af lífssólar ljósi
 læsast í farveg um hjartanna þel.
 Varna þú byljum frá ólánsins ósi.
 Unn oss að vitkast og þroskast.
 Gef heill, sem er sterkari en hel.

Ræða á lýðveldishátíð í Reykjavík 18. júní 1944.